

SENAT DE BELGIQUE

SESSION EXTRAORDINAIRE DE 1977

7 JUILLET 1977

Proposition de loi sur l'interruption volontaire de la grossesse

(Déposée par M. Pierson et consorts)

DEVELOPPEMENTS

1. Il est malsain que le comportement des citoyens s'éloigne de la ligne tracée par la loi. C'est le plus souvent la preuve que cette dernière est devenue anachronique, que sa justification n'est plus comprise ni même admise par l'opinion.

Tel est le cas dans notre pays de la législation qui interdit l'avortement, punit le médecin qui le pratique et la femme qui s'y soumet.

D'une part, le corps médical réclame une réforme législative. La « World Medical Association », en son congrès d'Oslo, en septembre 1970, s'est prononcée à l'unanimité, à l'exception de l'Argentine, en faveur de la légalisation de l'avortement. En 1971, en France, sont publiés deux manifestes émanant du corps médical. Dans le premier (Nouvel Observateur du 3 mai 1971) les médecins signataires se prononcent pour la liberté de l'avortement. Dans le second, 250 gynécologues déclarent que leur abstention lors de la signature du premier manifeste ne peut être interprétée comme un désaveu. Ils se déclarent d'accord avec leurs confrères, sauf en ce qui concerne la liberté totale de l'avortement.

D'autre part, de nombreux groupements féminins et de nombreuses femmes réclament une révision fondamentale de la législation. 343 femmes françaises ont signé un manifeste dans lequel elles dénoncent les dangers de l'avortement clandestin auquel trop de femmes doivent recourir et réclament l'accès sans entraves aux moyens anticonceptionnels et l'avortement libre. Les signataires de ce manifeste déclarent avoir avorté, avec public qui donne la mesure de la volonté de réforme qui les anime. Des enquêtes par sondage

BELGISCHE SENAAAT

BUITENGEWONE ZITTING 1977

7 JULI 1977

Voorstel van wet betreffende de opzettelijke afbreking van zwangerschap

(Ingediend door de heer Pierson c.s.)

TOELICHTING

1. Het is ongezond wanneer het gedrag van de burgers begint af te wijken van de lijn die de wet heeft uitgestippeld. Dan is meestal het bewijs geleverd dat de wet uit de tijd is, en dat haar gegrondheid niet langer wordt ingezien noch zelfs aanvaard door de openbare mening.

Dit is in ons land het geval met de wetgeving die abortus verbiedt, en de geneesheer die ertoe overgaat evenals de vrouw die er zich aan onderwerpt, met straf bedreigt.

Eenzijds eisen de geneeskundigen een hervorming van de wet. Op haar congres in Oslo in september 1970 heeft de « World Medical Association » zich op Argentinië na eenparig uitgesproken voor legalisatie van abortus. In 1971 zonden de dokters in Frankrijk 2 manifesten in het licht. In het eerste (Nouvel Observateur van 3 mei 1971) spraken de ondertekenaars zich uit voor de vrijheid van abortus. In het tweede verklaarden 250 gynécologes dat hun onthouding bij de ondertekening van het eerste manifest niet mocht worden uitgelegd als een afkeuring. Zij gingen akkoord met hun confrères, behalve over de totale vrijheid van abortus.

Anderzijds eisen tal van vrouwengroeperingen en tal van vrouwen een grondige herziening van de wet. 343 Franse vrouwen hebben een manifest ondertekend, waarin zij wijzen op de gevaren van clandestiene abortus, waartoe al te veel vrouwen hun toevlucht moeten nemen, en ongehinderd toegang tot anticonceptiva en vrije abortus vorderen. Zij verklaren abortus op zichzelf te hebben laten verrichten en deze publieke bekentenis geeft voldoende aan hoe sterk hun streven is naar hervorming. Uit steekproeven in Frankrijk, is

effectuées en France confirment que la législation actuelle n'est pas, sur le problème de l'avortement, en accord avec les aspirations collectives.

Enfin, en dehors de ces prises de position, le comportement de nombreuses femmes illustre la distorsion existant entre le fait et la loi. On évalue à un million le nombre de femmes qui se font avorter chaque année en France; à plusieurs dizaines de milliers ce nombre pour notre pays.

Une récente information de presse a révélé que trois fois par semaine des autocars quittent Paris vers la Hollande et l'Angleterre, pays où la législation ou la jurisprudence permet aux médecins de pratiquer l'avortement.

Signalons aussi que la Cour Suprême des Etats-Unis a rendu, en janvier 1973, un arrêt en vertu duquel est désormais décrété inconstitutionnelle, parce que portant atteinte à la liberté individuelle, toute législation dans les Etats qui interdirait l'avortement durant les trois premiers mois de la grossesse.

2. La plus fâcheuse conséquence de la législation actuelle est que les médecins sont contraints de refuser d'accomplir un acte qui, posé par eux, est pratiquement sans danger.

L'avortement clandestin est alors pratiqué dans des conditions dangereuses pour la santé, voire pour la vie de la femme, par des gens incompetents et irresponsables.

D'éminents professeurs qualifient l'avortement clandestin de véritable fléau, générateur de séquelles morbides et responsable d'une mortalité non négligeable.

3. Un des aspects les plus choquants de la situation est la discrimination sociale à laquelle aboutit l'interdiction de l'avortement. Si la femme enceinte appartient à une catégorie sociale aisée, un bref voyage à l'étranger lui permet de se faire avorter dans d'excellentes conditions médicales et sans risques de poursuites judiciaires. Par contre, si l'intéressée ne dispose pas des ressources nécessaires elle devra recourir clandestinement aux techniques dangereuses des faiseuses d'anges en prenant au surplus le risque d'une condamnation pénale.

Il est aussi malsain pour l'équilibre d'une société que l'égalité devant la loi soit rompue par des facteurs matériels; que le riche échappe aux interdictions légales, tandis que l'économiquement faible y demeure soumis.

4. Notre législation pénale en matière d'avortement est inspirée par le droit canonique. L'église a toujours puni l'avortement, assimilé à l'homicide, bien que pour Saint-Thomas et les Scolastiques médiévaux, l'âme humaine n'entre dans le corps du fœtus que, suivant son sexe, quarante ou quatre-vingt jours après la conception.

Cette législation cependant est celle d'une société pluraliste et démocratique où chacun a le droit d'avoir ses convictions.

gebleken dat de huidige wetgeving, wat het abortusvraagstuk betreft, niet meer overeenstemt met het algemeen verlangen.

Afgezien van deze uitspraken, toont ten slotte ook het gedrag van vele vrouwen hoe groot de afstand is tussen de feiten en de wet. Naar schatting zouden elk jaar in Frankrijk een miljoen vrouwen hun zwangerschap afbreken; in ons land zouden er verscheidene tienduizenden zijn.

Een persbericht heeft onlangs onthuld dat er drie maal in de week toerwagens uit Parijs vertrekken naar Nederland en Engeland, waar de artsen volgens wet en rechtspraak tot abortus mogen overgaan.

Er zij ook op gewezen dat het Hoge Gerechtshof van de Verenigde Staten in januari 1973 een arrest heeft gewezen, dat elke wet in de Staten, die abortus in de drie eerste maanden van de zwangerschap zou verbieden, ongrondwettig verklaart wegens aantasting van de persoonlijke vrijheid.

2. Het kwalijkste gevolg van de huidige wetgeving is dat de artsen moeten weigeren om een handeling te verrichten die, door hen uitgevoerd, vrijwel zonder gevaar is.

En dan wordt clandestiene abortus verricht door onbevoegden en onverantwoordelijken, onder omstandigheden die gevaarlijk zijn voor de gezondheid, ja zelfs voor het leven van de vrouw.

Vooranstaande professoren bestempelen de clandestiene abortus als een echte plaag, met haar nasleep van ziekte die in een niet te verontachtzamen aantal gevallen een dodelijke afloop heeft.

3. Een van de schokkendste aspecten van de huidige toestand is de sociale discriminatie waarin het abortusverbod uitmond. Behoort de vrouw tot een welgestelde categorie, dan is een korte reis naar het buitenland voldoende om haar zwangerschap te laten afbreken onder zeer goede geneeskundige omstandigheden en zonder het risico van gerechtelijke vervolging. Beschikt zij echter niet over het nodige geld, dan moet zij in het geheim haar toevlucht nemen tot de gevaarlijke kunstgrepen van de engeltjesmakers, met bovendien het risico van een strafrechtelijke veroordeling.

Het is ook ongezond voor het evenwicht in de samenleving dat de gelijkheid voor de wet verbroken wordt door materiële factoren; dat de rijke ontglipt aan de wettelijke verbodsbepalingen, terwijl de economisch zwakke eraan onderworpen blijft.

4. Onze strafwetgeving inzake abortus gaat terug op het canoniek recht. De kerk heeft steeds straf gesteld op vrucht-afwijving, als gelijk aan doodslag, ofschoon, volgens Sint-Thomas van Aquino en de Middeleeuwse Scolastici, de menselijke ziel eerst 40 of 80 dagen na de bevruchting, al naar het geslacht, de fœtus binnentreedt.

Inmiddels geldt die wetgeving toch voor een pluralistische en democratische samenleving waarin een ieder het recht heeft er een eigen mening op na te houden.

Ce que l'opinion socialiste et agnostique dénonce c'est qu'une législation civile soit fondée sur une éthique directement inspirée de la morale catholique; c'est que soient imposés à l'ensemble de la population — quelles que soient les croyances ou la philosophie de chacun — des interdits inspirés par les opinions religieuses de certains.

Les agnostiques n'entendent rien imposer aux croyants. Pour eux, le recours à l'avortement est une décision qui relève de la conscience de chaque intéressée — c'est pourquoi, ils réclament la libéralisation de l'avortement. Mais en libéralisant cet acte, ils n'obligent les croyants à aucune décision qui leur répugne. Accorder un droit aux femmes n'entraîne aucune obligation pour les femmes catholiques. Ces dernières pourront continuer à respecter l'interdiction édictée par leur religion.

5. Cela étant, il convient que les adversaires de la réforme ne prêtent pas à ceux qui la proposent des mobiles ou des opinions qui leur sont étrangers.

Les signataires de la présente proposition ne sont pas des partisans de l'avortement.

Ils estiment, au contraire, que l'avortement doit être considéré comme un moyen ultime, à éviter le plus possible, pour interrompre une grossesse non désirée; que cet acte médical peut présenter un danger et que sa répétition, surtout, peut entraîner des conséquences nuisibles pour la santé de la femme.

La régulation des naissances souhaitée par le couple doit dès lors être assurée par d'autres moyens. Une information, une éducation sexuelle adéquate, le recours à des techniques contraceptives sûres doivent nécessairement limiter le nombre total des avortements en permettant d'éviter les grossesses non désirées.

Ne pourront cependant — et malheureusement — jamais être supprimés tous les cas de détresse où il apparaîtra que l'avortement demeure la moins mauvaise des solutions. Il faut alors admettre que l'acte puisse être accompli dans des conditions médicales sûres au lieu de rejeter un être humain en difficulté vers les dangers de la solution clandestine. Le médecin pourra, au surplus, éclairer intelligemment sa patiente et son intervention évitera le renouvellement de semblable épreuve.

L'avortement est une solution inadaptée au problème de la grossesse non désirée. Mais toute loi doit tenir compte de la situation réelle. Le remplacement de l'avortement clandestin par la contraception ne peut se faire autrement que par le relais d'une libéralisation de l'interruption de grossesse assortie d'une éducation contraceptive.

6. Une dernière réflexion. La nature a fait un inégal partage des conséquences des rapports sexuels. La femme seule supporte les inconvénients, les fatigues, les troubles de la portée — les douleurs et les risques de l'accouchement — l'incapacité de travail des premières semaines qui suivent sa délivrance. Cette femme peut bénéficier de l'affection et de

Wat de socialistische en agnostische opinie vooral aan de kaak stelt is dat onze burgerlijke wetgeving steunt op een ethiek die rechtstreeks aansluit bij de katholieke zedenleer; dat aan de gehele bevolking — ongeacht ieders geloof of levensbeschouwing — een interdict wordt opgelegd dat ingegeven is door de goedsdienstige overtuiging van enkelen.

De agnostici willen de gelovigen niets opdringen. Voor hen is de beslissing om al dan niet tot zwangerschapsafbreking over te gaan iets dat iedere betrokkene voor zich moet uitmaken. Daarom vorderen zij de liberalisering van abortus. Maar deze liberalisering betekent niet dat de gelovigen verplicht zouden zijn om een beslissing te nemen die hen tegenstaat. Dat aan de vrouw een recht wordt toegekend betekent niet dat aan de katholieke vrouwen enige verplichting wordt opgelegd. Dezen kunnen zich blijven houden aan het verbod, door hun godsdienst uitgevaardigd.

5. Dit gesteld zijnde verwachten wij dat de tegenstanders van de hervorming aan degenen die ze voorstellen geen bedoelingen of beweegredenen toeschrijven die zij niet hebben.

De ondertekenaars van dit voorstel zijn geen voorstander van abortus.

Zij zijn integendeel van oordeel dat abortus moet worden beschouwd als een laatste hulpmiddel, dat zoveel mogelijk moet worden vermeden, om een ongewenste zwangerschap af te breken; dat deze medische ingreep gevaren kan meebrengen en dat herhaling schadelijke gevolgen kan hebben voor de gezondheid van de vrouw.

De door het echtpaar gewenste geboortenregeling moet bijgevolg met andere middelen worden bereikt. Voorlichting, goede seksuele begeleiding en het gebruik van veilige contraceptiva zullen het totaal aantal abortussen beperken door voorkoming van ongewenste zwangerschap.

Jammer genoeg zal het wel nooit mogelijk zijn om te voorzien in alle noodsituaties waarin zwangerschapsafbreking de minst slechte van alle oplossingen blijkt te zijn. Dan moet de ingreep kunnen geschieden onder veilige medische omstandigheden in plaats van deze mens in nood naar de gevaren van een clandestiene oplossing te drijven. De arts zal zijn patiënte bovendien oordeelkundig kunnen voorlichten en zijn ingreep zal een herhaling van dergelijke beproevingen voorkomen.

Abortus is geen passende oplossing voor het probleem van de ongewenste zwangerschap. Maar iedere wet moet rekening houden met de werkelijke toestanden. Vervanging van clandestiene abortus door contraceptie is slechts mogelijk langs de weg van een liberalisering van de zwangerschapsafbreking, gepaard aan een betere voorlichting over contraceptie.

6. Nog een laatste overweging. De natuur heeft de gevolgen van de seksuele betrekkingen ongelijk verdeeld. Alleen de vrouw heeft af te rekenen met het ongemak, de vermoeiing en de last van de zwangerschap, de pijn en de risico's van de bevalling, de arbeidsongeschiktheid gedurende de eerste weken na de verlossing. Het is mogelijk dat die

la protection de son époux; elle peut aussi être la victime d'un mari alcoolique, brutal, malade; elle peut aussi avoir la charge de faire subsister une descendance déjà trop nombreuse; elle peut avoir été abandonnée par son séducteur ou avoir été victime d'abus divers.

Vu ces conséquences inégales des suites de l'acte sexuel, force est bien de constater que la loi qui nous régit est œuvre masculine. Le partage entre les sexes eut-il été différent, peut-on affirmer que la loi eut été identique ?

7. Commentaire des articles.

A. Notre proposition tend à maintenir les articles 348, 349 et 350 du Code Pénal, qui punissent l'avortement d'une femme qui n'y a point consenti; l'avortement provoqué par violences et l'avortement clandestin.

B. Nous proposons l'abrogation de l'article 351 qui punit la femme qui se sera volontairement fait avorter.

C. Nous estimons devoir compléter l'article 352, qui se borne à prévoir la conséquence mortelle, par l'indication de deux autres conséquences éventuelle : l'incapacité permanente de travail et la perte de l'usage absolu d'un organe.

D'autre part, nous considérons que l'indication des moyens ne peut être punissable dès le moment où le fait d'utiliser ces moyens n'est plus une infraction pour la femme — d'autant plus que dans la majorité des cas, celui qui donne le conseil agit de bonne foi, pour aider une femme en détresse.

D. L'essentiel de la réforme proposée consiste dans le nouvel article 353. Ce texte libéralise l'avortement à condition qu'il soit réalisé par un médecin, en milieu hospitalier et à la condition d'être pratiqué avant l'expiration de la douzième semaine qui suit la conception.

Ce délai a été adopté parce qu'il semble acquis que pratiqué après douze semaines l'avortement présente plus de dangers. C'est, d'autre part, un délai suffisant pour que puissent être interrompues les grossesses qui sont la conséquence d'un acte de violence ou d'un acte criminel ou qui résultent de relations incestueuses. On peut aussi considérer qu'avant douze semaines le fœtus n'a pas atteint un état de développement qui puisse donner à la mère, amenée à la décision de se faire avorter, un sentiment de culpabilité susceptible de la traumatiser davantage.

Passé ce délai de douze semaines, la grossesse ne pourra plus être interrompue que si sa poursuite menace la santé physique ou mentale de la femme, ou s'il existe un risque de malformation du fœtus.

Dans le texte proposé, les mots « sans préjudice de l'application éventuelle d'autres dispositions du présent Code » visent les dispositions punissant l'homicide et les coups volontaires ou involontaires.

M.-A. PIERSON.

vrouw kan rekenen op de genegenheid en de bescherming van haar echtgenoot; maar zij kan ook het slachtoffer zijn van een drankzuchtige, ruwe of zieke man; het kan ook zijn dat zij een reeds veel te groot gezin te onderhouden heeft; of zij kan door haar verleider in de steek gelaten zijn of te lijden hebben van allerhande misbruik.

Aangezien de geslachtsdaad tot ongelijkheid in haar konsekwenties leidt, ligt het voor de hand dat de heersende wet het werk van mannen is. Zal iemand kunnen beweren dat de wet dezelfde zou zijn, als de verdeling tussen de geslachten anders was geweest ?

7. Commentaar bij de artikelen.

A. Ons voorstel strekt tot handhaving van de artikelen 348, 349 en 350 van het Strafwetboek, die straf stellen op vruchtafdrijving bij een vrouw die daarin niet heeft toegestemd; ook gewelddadige en clandestiene abortus blijft strafbaar.

B. Wij stellen voor artikel 351 op te heffen dat met straf dreigt tegen de vrouw die opzettelijk afdrijving veroorzaakt.

C. Wij menen artikel 352, waarin alleen sprake is van dodelijke afloop, te moeten aanvullen met de vermelding van twee andere mogelijke gevolgen : blijvende arbeidsongeschiktheid en verlies van het volle gebruik van een orgaan.

Verder menen wij dat het aanwijzen van middelen niet strafbaar kan zijn indien het gebruik van die middelen door de vrouw geen strafbaar feit meer is, te meer daar in de meeste gevallen degene die de raad geeft, dit te goeder trouw doet, om een vrouw uit de nood te helpen.

D. De voornaamste hervorming wordt voorgesteld in een nieuw artikel 353, dat de zwangerschapsafbreking liberaliseert, op voorwaarde dat de ingreep wordt uitgevoerd door een geneesheer in een ziekenhuis en wel vóór het einde van de twaalfde week die volgt op de bevruchting.

Deze termijn is gekozen omdat het schijnt vast te staan dat abortus na twaalf weken meer gevaar oplevert. Bovendien is die termijn lang genoeg om te kunnen overgaan tot afbreking van een zwangerschap die het gevolg is van geweldpleging, van een misdaad of van bloedschennige betrekkingen. Het is ook aannemelijk dat een fœtus van minder dan twaalf weken nog niet zover ontwikkeld is dat de vrouw, die ertoe gebracht wordt zich te laten aborteren, een schuldgevoel zou krijgen dat haar nog meer traumatiseert.

Na die termijn van twaalf weken mag de zwangerschap nog slechts afgebroken worden, wanneer de voortgang ervan de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de vrouw zou bedreigen, of indien er gevaar bestaat voor misvorming van de fœtus.

De woorden « onverminderd de eventuele toepassing van andere bepalingen van dit wetboek » in de voorgestelde tekst doelen op de bepalingen die doodslag en opzettelijke of onopzettelijke slagen bestraffen.

PROPOSITION DE LOI**ARTICLE 1er.**

L'article 351 du Code pénal est abrogé.

ART. 2.

L'article 352 du Code pénal est remplacé par le texte suivant :

« Lorsque les moyens employés dans le but de faire avorter la femme auront causé la mort, une incapacité permanente de travail ou la perte de l'usage absolu d'un organe, celui qui les aura administrés dans ce but sera condamné à la réclusion, si la femme a consenti à l'avortement, et aux travaux forcés de dix à quinze ans, si elle n'y a point consenti. »

ART. 3.

L'article 353 du Code pénal est remplacé par le texte suivant :

« Sans préjudice de l'application éventuelle d'autres dispositions du présent Code, l'avortement n'est pas punissable s'il est pratiqué sur une femme qui y a consenti, par un médecin, dans un hôpital : *a)* pendant les douze premières semaines de la conception; *b)* ou si la poursuite de la grossesse menace la santé physique ou mentale de la femme, ou s'il existe un risque de malformation du fœtus. »

M.-A. PIERSON.
G. HERCOT.
B. VAN HOEYLANDT.
J. NAUWELAERTS-THUES.
W. CALEWAERT.

VOORSTEL VAN WET**ARTIKEL 1.**

Artikel 351 van het Strafwetboek wordt opgeheven.

ART. 2.

Artikel 352 van het Strafwetboek wordt vervangen als volgt :

« Wanneer de middelen, gebruikt met het oogmerk om vruchtafdrijving te verwekken, de dood, een blijvende arbeidsongeschiktheid of verlies van het volle gebruik van een orgaan ten gevolge hebben, wordt hij die ze met dat oogmerk heeft aangewend, veroordeeld tot opsluiting indien de vrouw in de afdrijving heeft toegestemd, en tot dwangarbeid van tien jaar tot vijftien jaar indien zij daarin niet heeft toegestemd. »

ART. 3.

Artikel 353 van het Strafwetboek wordt vervangen als volgt :

« Onverminderd de eventuele toepassing van andere bepalingen van dit Wetboek, is vruchtafdrijving niet strafbaar indien de ingreep is uitgevoerd bij een vrouw die daarin heeft toegestemd, door een geneesheer, in een ziekenhuis : *a)* gedurende de twaalf eerste weken na de bevruchting; *b)* of indien de voortgang van de zwangerschap de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de vrouw bedreigt, of indien er gevaar bestaat voor misvorming van de fœtus. »